

Από ποιον δρόμο έρχεται η ανάπτυξη: Who Clusters Των

Δρ. Μ. Καθαράκη και Καθηγ.-Ακαδημαϊκού Κ. Ζοπουνίδη

Παρουσίαση από

Επικ. Καθηγητής Χρήστος Λεμονάκης

Βρισκόμαστε σήμερα στο χώρο αυτό για να παρουσιάσουμε μια νέα και αρκετά ενδιαφέρουσα πρόταση βιβλίου που αφορά σε ένα νέο και πολλά υποσχόμενο αντικείμενο επιχειρηματικού σχεδιασμού και ανάπτυξης. Αυτό είναι η λειτουργία των συστάδων επιχειρήσεων ή αλλιώς clusters. Η περιοχή δράσης ενός cluster δεν είναι γόνιμη για την επιχειρηματική αλλαγή που τελείται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας αλλά επιπλέον τη δημιουργεί και απολαμβάνει κέρδος από αυτήν όπως περιγράφεται στο βιβλίο που παρουσιάζεται σήμερα. Με άλλα λόγια σημαίνει πως έχει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για διαρκή διαφοροποίηση και βιώσιμη

ανάπτυξη τόσο περιφερειακά όσο και επί συνόλω στο πλαίσιο της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας.

Το βιβλίο ξεκινάει προσδιορίζοντας την ανάπτυξη και τα χαρακτηριστικά αυτής μέσα από τις βασικές οικονομικές θεωρήσεις για την ανάπτυξη και την ευημερία, κυρίως δε τους παράγοντες που προσδιορίζουν την περιφερειακή ανάπτυξη και τη στρατηγική της καινοτόμου ανάπτυξης προϊόντων και υπηρεσιών.

Διενεργείται συστηματική περιγραφή των συστατικών της ανάπτυξης μέσω της καινοτομικότητας των περιφερειακών δομών, με αναφορά στις βασικότερες σχολές οικονομικής θεώρησης και ανταγωνιστικότητας

Εν συνεχεία περιγράφεται η σύγχρονη πραγματικότητα μέσω της έξυπνης εξειδίκευσης και των αναγκών για συσπείρωση της μικρής και μεσαίας επιχειρηματικότητας, με ανάδειξη των κυριότερων προβλημάτων που αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα αλλά και σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης.

Στο κεφάλαιο 4 γίνεται η ανάλυση της κλασικής θεώρησης των συνεργατικών σχηματισμών, με ανάλυση στα επιμέρους χαρακτηριστικά τους, κυρίως δε στις φάσεις ανάπτυξης και δυναμικής κατά τη διαδικασία του clustering. Προσδιορίζονται τόσο ο διαχωρισμός μεταξύ cluster και δικτυώσεων, καθώς και τους παράγοντες επιτυχίας που δύνανται να συνοδεύουν έναν τέτοιο μηχανισμό.

Στο τελευταίο κεφάλαιο δίδεται έμφαση στις σύγχρονες απαιτήσεις συνεχούς εξειδίκευσης της επιχείρησης και η σημασία της επιχειρηματικότητας σε ένα cluster που δεν υποκαθίσταται με κανέναν μηχανισμό ή εργαλείο ανάπτυξης μιας επιχείρησης. Το βιβλίο καταλήγει σε συμπεράσματα για το ρόλο της αποτελεσματικής ηγεσίας, της

καινοτομίας και της συνεργασίας για την ανάπτυξη και βιώσιμη λειτουργία των ΜΜΕ.

Τα clusters ή αλλιώς συστάδες επιχειρήσεων αποτελούν γεωγραφικά δίκτυα συνεργαζόμενων εταιρειών που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο τομέα. Είναι δυνατόν να εκτείνονται σε μια πόλη, περιφέρεια, χώρα ή ακόμα και σε δίκτυο χωρών. Δηλαδή πρόκειται για ένα σύνολο δικτύων παραγωγής που απαρτίζονται από στενά συνδεδεμένες και αλληλοεξαρτώμενες επιχειρήσεις με θεμελιώδες και διακριτικό γνώρισμά τους την ενασχόληση με μια συγκεκριμένη αλυσίδα παραγωγής. Η επίδραση των clusters στην οικονομία είναι ουσιώδης και ειδικότερα συγκεκριμενοποιείται με τους εξής τρόπους:

- Τα clusters συνεισφέρουν στην ενίσχυση της παραγωγικότητας των εταιρειών στην γεωγραφική ενότητα που βρίσκονται.
- Παρέχουν ερέθισμα για την ανάπτυξη και υλοποίηση καινοτόμων λύσεων και ως εκ τούτου την αποδοτικότητα και την ποιότητα της παραγωγής.
- Τέλος, η ύπαρξη ενός cluster σε μια γεωγραφική ενότητα ενθαρρύνει την ίδρυση και ανάπτυξη περαιτέρω ομοειδών ή συναφών επιχειρήσεων, καθώς επίσης κινητοποιεί υφιστάμενες επιχειρήσεις να ενταχθούν στο cluster.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα επιτυχημένων clusters σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν η συστάδα οινοποιητικών επιχειρήσεων της Καλιφόρνια, οι επιχειρήσεις ωρολογοποιίας της Ελβετίας καθώς και τα ευρέως γνωστά clusters παραγωγής ταινιών του Hollywood και παροχής υψηλής τεχνολογίας της Silicon Valley.

+

Τα πράγματα ωστόσο σε σχέση με την ανάπτυξη των clusters κάθε άλλο παρά εύκολα είναι.

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες όπου παρατηρείται εξαιρετικά μεγάλος αριθμός περιορισμών της επιχειρηματικότητας. Γεωγραφικοί και πληθυσμιακοί εμπόδια περιορίζουν την συγκέντρωση και αλληλεπίδραση συναφών επιχειρήσεων, και για αυτό και στη χώρα μας απαντώνται σε μεγάλο βαθμό οι λεγόμενες μικρομεσαίες και οικογενειακές επιχειρήσεις.

Η αδυναμία επίτευξης συνεργασιών επιφέρει ωστόσο χαμηλότερη αποδοτικότητα των επιχειρήσεων αυτών καθώς αποστερούνται τις επωφελείς συνέπειες των οικονομιών κλίμακας. Συνεπώς οι περιορισμοί αυτοί δημιουργούν μια ολιγοπωλιακή ή μονοπωλιακή αγορά που αδυνατεί να εξασφαλίσει την ευκταία κοινωνική ευημερία.

Επιπλέον οι διαδικασίες σύστασης και εκκαθάρισης των επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται ως ιδιαιζόντως χρονοβόρες κάτι που ευλόγως συνιστά αποτρεπτικό παράγοντα για την υλοποίηση πλήθους επιχειρηματικών ιδεών και την συνακόλουθη μετουσίωση τους σε επιχειρήσεις. Τη δυσχερή αυτή κατάσταση επιτείνει ένας αντιπαραγωγικός και δυσλειτουργικός δημόσιος τομέας.

Επιπλέον οι νομικές διαδικασίες, ο μηχανισμός απονομής δικαιοσύνης και

η αλληπάλληλη τροποποίηση του νομικού πλαισίου παρεμποδίζει την δημιουργία clusters και υποβαθμίζει την φήμη της χώρας ως επενδυτικό προορισμό. Μεγάλες επενδύσεις εκατομμυρίων ευρώ σε όλους τους παραγωγικούς τομείς καθυστερούν χρόνια ή και δεκαετίες έως ότου να τους επιτραπεί να προχωρήσουν ενώ δεν είναι σπάνιο φαινόμενο και η ματαίωση τους.

Επίσης τέτοια επιβραδυντικά φαινόμενα καθιστούν αδύνατη και ασύμφορη την επένδυση σε μικρού μεγέθους επιχειρηματίες αφού δεν

διαθέτουν ούτε τον απαραίτητο χρόνο ούτε τα οικονομικά μέσα για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της διαδικασίας αδειοδότησης.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια κυριάρχησαν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες έχει παρατηρηθεί πως έχουν μέση διάρκεια ζωής πέντε χρόνια και κινούνται σε πεδία φτηνής και εύκολης παραγωγής. Οι συγκεκριμένες,

αδυνατούν να δραστηριοποιηθούν σε καινοτόμους τομείς και δεν διαθέτουν τις βασικές προϋποθέσεις για να επεκταθούν στις διεθνείς αγορές.

Όλα τα παραπάνω τονίζονται στο βιβλίο με τρόπο σχηματικό, παραστατικό και πάνω απ' όλα νομίζω εκπαιδευτικό, όπως αρμόζει σε ένα τέτοιου πρωτοποριακού τύπου σύγγραμμα.

Ιδιαίτερη αναφορά μάλιστα διενεργείται στο μοντέλο της Κρήτης, αναφορικά με τον προσδιορισμό παραγόντων διαφοροποίησης και βελτίωσης των κρητικών προϊόντων. Ειδικότερα γίνεται αναφορά στις σημαντικές προοπτικές της κρητικής οικονομίας, λόγω της ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος και τη δυνατότητα ανάπτυξης συνεργιών μεταξύ ξενοδοχείων, εστιατορίων και εκθέσεων Κρητικών προϊόντων με κοινό στόχο την ανάπτυξη συνεργιών.

Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας στον δευτερογενή τομέα, λόγω της μικρής επένδυσης τονίζεται στα συμπεράσματα του βιβλίου, καθώς και απουσία υιοθέτησης καινοτομιών σε επίπεδο οργανωτικής δομής και λειτουργίας των ΜΜΕ.

Κυριότερες προκλήσεις για την τοπική οικονομία παραμένουν η χαμηλή διασύνδεση των επιμέρους παραγωγικών τομέων της Κρήτης, η ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, κυρίως αυτών που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής, το φυσικό περιβάλλον και η προσφορά επώνυμων και

ποιοτικών προϊόντων, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μονάδων παραγωγής και η εγκατάσταση τους σε οργανωμένους χώρους (ΒΙΟΠΑ, ΒΙΠΕ), καθώς και η ανάπτυξη ισχυρότερων διασυνδέσεων μεταξύ της έρευνας – τεχνολογίας.

Αναφέρονται προβλήματα στη διασύνδεση των επιμέρους τομέων της οικονομίας και τη χαμηλή διασύνδεση μεταξύ έρευνας και τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία. Στοιχεία που επιβεβαιώνονται και από επιστημονικές έρευνες που επιβεβαιώνουν την κατάσταση αυτή.

Ένα άλλο στοιχείο που τονίζεται είναι η έλλειψη κατάλληλης επιχειρηματικής κουλτούρας, σε σχέση με τη διάχυση τη συνεργασία και την ανταλλαγή της πληροφορίας. Έλλειψη ανάπτυξης εταιρικής κουλτούρας διαφοροποίησης, καθώς και καινοτομικότητας και δημιουργίας νέων προϊόντων.

Αναφέρεται άλλωστε ότι σημαντικό αρνητικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι οι χαμηλές δαπάνες Ε&Α και οι υψηλές δαπάνες καινοτομίας σε μη Ε&Α δείχνουν πως οι εταιρείες στις περιοχές αυτές καινοτομούν περισσότερο με την υιοθέτηση τεχνολογιών και καινοτομίας που έχουν ήδη αναπτυχθεί αλλού και λιγότερο από την ανάπτυξη πραγματικά νέων προϊόντων ή δικών τους καινοτόμων διαδικασιών.

Ας δούμε στο σημείο αυτό ορισμένα χαρακτηριστικά των clusters στην Ελλάδα.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας αδυνατούν να ανταγωνιστούν στο διεθνές περιβάλλον και να αποκτήσουν έναν εξωστρεφή χαρακτήρα. Ένας τρόπος αντιμετώπισης αυτού του προβλήματος όπως προτάσσεται από τα συμπεράσματα του βιβλίου είναι η διάρθρωση της οικονομίας με βάση τη μορφή των clusters. Μέσω των clusters, οι ΜΜΕ – μέλη του cluster ανταγωνίζονται πλέον ως μια μεγαλύτερη οντότητα ή εταιρεία. Έτσι,

μπορούν να δημιουργήσουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα χάρη στα οφέλη που τους παρέχει το cluster.

Αναφορικά περιγράφονται τα ακόλουθα:

- Παρατηρούνται αυξημένα επίπεδα εξειδίκευσης κατά μήκος της αλυσίδας αξίας
- Γίνεται προώθηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών
- Δημιουργούνται δυνατότητες ανάπτυξης οικονομιών κλίμακας
- Αυξάνεται η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων
- Γίνεται διάχυση της καινοτομίας, της πληροφορίας, της έρευνας και της τεχνολογίας
- Δημιουργούνται υποδομές, απαραίτητες για την ανταγωνιστικότητα στη λειτουργία των ΜΜΕ.

Από την άλλη, οι εγχώριες επιχειρήσεις μέλη των Clusters αποκτούν πλεονέκτημα έναντι των ξένων ανταγωνιστών και επωφελούνται από την πίεση και τον ανταγωνισμό που προέρχεται από το εσωτερικό της χώρας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που διαπιστώνονται σε ένα επιτυχημένο cluster είναι η συγκέντρωση συμπληρωματικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων σε μια περιοχή, η ύπαρξη οριζόντιων και κάθετων διασυνδέσεων και η ύπαρξη συναγωνισμού.

Επιπλέον ιδιαίτερο ρόλο κατέχει το κοινωνικό περιβάλλον και οι θεσμοί της χώρας.

Ειδικότερα, ο ρόλος των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων κρίνεται πλέον ως απολύτως κρίσιμος για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Τα Ανώτερα και Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα οφείλουν να ενισχύσουν τη συνεργασία τους με τους βιομηχανικούς και κρατικούς φορείς, στα πρότυπα του Triple Helix Concept. Η έννοια του τριπλού ελικοειδούς δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ πανεπιστημίου-βιομηχανίας-πολιτείας

που ξεκίνησε τη δεκαετία του 1990 είναι ότι το δυναμικό για την καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη σε μια κοινωνία της γνώσης έγκειται σε έναν πιο σημαντικό ρόλο για την τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την Πολιτεία, για τη δημιουργία νέων θεσμικών και κοινωνικών μορφών για την παραγωγή και την εφαρμογή της γνώσης. Το όραμα αυτό περιλαμβάνει τη δημιουργική ανανέωση που προκύπτει μέσα από κάθε μία από τις τρεις θεσμικές σφαίρες της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, της βιομηχανίας και της κυβέρνησης, καθώς και στις διασταυρώσεις τους.

Η ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο στην Ελλάδα, εξαιτίας κάποιων δομικών χαρακτηριστικών της οικονομίας και της κοινωνίας. Η έλλειψη συνεργατικής κουλτούρας και πληροφόρησης για τα οφέλη των Cluster, η μεγάλη γραφειοκρατία και η εσωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων αποτελούν τις βασικότερες αιτίες, στοιχεία που τονίζονται εμφατικά στο βιβλίο. Χαρακτηριστικό είναι πως τα προγράμματα χρηματοδότησης δεν απορροφούνται πλήρως και έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα.

Η Ελλάδα χτυπήθηκε από την κρίση περισσότερο από όλες τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η απάντηση που δίνεται μέσα από το βιβλίο εδράζεται στο όραμα, την επιχειρηματική συνέπεια μέσα από τολμηρά και καινοτόμα σχέδια ανάπτυξης των επιχειρηματικών σχεδίων, ικανά να βγάλουν τη χώρα από τη δίνη της καταστροφής. Οι συνεχείς επιτυχίες που σημειώνουν τα τρία cluster του Corallia, στα χρόνια της βαθιάς ύφεσης, αναδεικνύουν τη δυναμική και τα πολλαπλά οφέλη που θα μπορούσε να επιφέρει η οργάνωση της οικονομίας με βάση τα clusters.

Επομένως, η ανασυγκρότηση της οικονομίας μέσω μιας εθνικής πολιτικής για τη δημιουργία ενός ισχυρού θεσμού των cluster κρίνεται ως η πλέον ελπιδοφόρα για την Ελλάδα και κυρίως για την Περιφέρειά μας. Το βιβλίο διαπνέεται από πραγματική αισιοδοξία για το μέλλον της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και δει στην Κρήτη. Τα χρόνια που έρχονται, η χώρα μας μπορεί να καταστεί φάρος που θα ρίξει φως στο δρόμο για τη νέα ανάπτυξη, που τόσο έχει ανάγκη όχι μόνο ο τόπος μας αλλά ολόκληρο το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα.